

А. А. ГУЖАЛОЎСКИ

**ПРАЕКТ РЭАРГАНІЗАЦЫІ
МУЗЕЙНАЙ СЕТКІ БССР
В. Ю. ЛАСТОЎСКАГА**

Асоба і дзейнасць аднаго з сучаснікаў акадэміка У. І. Пічэты — акадэміка В. Ю. Ластоўскага пасля перыяду доўгага замоўчвання сёння добра вядома як у Беларусі, так і па-за яе межамі. Гісторыкамі апісаны розныя бакі дзейнасці гэтага таленавітага чалавека — дзяржаўны, палітычны, гістарычны, публіцыстычны, філалагічны, выдавецкі. Менш вядомы музейны бок дзейнасці В. Ю. Ластоўскага. Між тым з сакавіка 1927 г., пасля пераезду з Коўна ў Мінск, і да ліпеня 1930 г., да арышту на параходзе «Табольск» на Обі, доўжыўся «музейны перыяд» біяграфіі Ластоўскага, калі ён займаў пасаду дырэктара Беларускага дзяржаўнага музея. Займаючыся руціннымі работамі па кіраўніцтву буйнейшай у БССР музейнай установы, Ластоўскі не пакінуў навуковых заняткаў, нават пашырыўшы іх кола, уключыўшы тэорыю і арганізацыю музейнай справы.

У красавіку 1928 г. В. Ю. Ластоўскім быў распрацаваны новы статут Беларускага дзяржаўнага музея. Статут не ўнёс ніякіх прынцыповых змен ні ў фармулёўку задач, ні ў яго структуру. Музей па-ранейшаму вызначаўся як навукова-даследчая і асветная ўстанова, аб'ектам вывучэння якой была матэрыяльная і духоўная культура беларускага народа. Прынцыпова новае мы знаходзім толькі ў раздзеле «Філіялы музея». Згодна з ім Віцебскі, Магілёўскі і Гомельскі музеі гублялі самастойны статус і пераўтвараліся ў аддзяленні музея ў Мінску. Падобная цэнтралізацыя, на думку аўтара статута, павінна была спрыяць больш рацыянальнаму выкарыстанню сціпрых фондавых калекцый беларускіх дзяржаўных музеяў.

Праект новага статута, прапанаванага В. Ю. Ластоўскім, трэба разглядаць у кантэксце яго больш шырокага праекта рэарганізацыі музейнай сеткі БССР, распрацаванага ім пасля прыходу на пасаду дырэктара БДМ у студзені 1928 г. Аўтар праекта ўпершыню прапанаваў план будаўніцтва музейнай сеткі на тэрыторыі Беларусі на аснове навуковых прынцыпаў, запазычаных з перадавога еўрапейскага вопыту (падчас выканання абавязкаў старшыні Рады БНР Ластоўскі наведаў Берлін, Парыж, Жэневу, Рым). На яго думку, «першае і найбольш характэрнае заданьне музейнага будаўніцтва ёсць зьбіраньне, сыстэматызаваньне, пераховываньне, вывучэнне, экспанаваньне і публікаваньне паводле навуковых прынцыпаў помнікаў матар'яльнае культуры і прыроды» [1, арк. 1].

Далей Ластоўскі прапануе падзяліць усе музеі БССР на навукова-даследчыя і масава-асветныя. Уся дзейнасць навукова-даследчых музеяў павінна была будавацца на аснове аўтэнтчных, унікальных помнікаў агульнарэспубліканскага значэння. Фондавыя калекцыі масава-асветных музеяў уключалі помнікі мясцовага значэння, а ў іх экспазіцыях дапускалася выкарыстанне капійнага матэрыялу. У музеях абодвух тыпаў уся праца па камплектаванні і экспанаванні сабраных матэрыялаў базіравалася на навуковых прынцыпах.

На практыцы, на думку аўтара, гэты падзел мог выглядаць наступным чынам: сталіца БССР павінна мець 4 цэнтральныя музеі навукова-даследчага характару, пабудаваныя на аўтэнтыхах: прыродазнаўчы, тэхналагічны, гістарычны і мастацкі. Статус навукова-даследчай установы не азначаў адмову ад правядзення асветніцкай работы сярод насельніцтва, ён азначаў наяўнасць у штаце музеяў дадзенай групы высокакваліфікаванага персаналу, які праводзіць актыўную навукова-даследчую работу. Ва ўсіх акруговых цэнтрах павінны стварацца масава-асветныя музеі, сфера камплектавання якіх абмежаваная па тэрыторыі. У раённых цэнтрах маглі знаходзіцца раённыя краязнаўчыя музеі, галоўнай задачай якіх з'яўлялася б вывучэнне мясцовага краю (раёна) з улікам яго прыроднай, гістарычнай ці вытворча-прамысловай спецыфікі.

Штаты цэнтральных музеяў складаліся, згодна з праектам, з дырэктара, загадчыкаў аддзелаў і навуковых супрацоўнікаў; акруговых — з дырэктара, навуковых супрацоўнікаў і экскурсаводаў; раённых — з аднаго экскурсавода.

Такім чынам, В. Ю. Ластоўскі прапанаваў цэльную праграму рэарганізацыі музейнай сеткі БССР, выкананне якой у значнай ступені павысіла б узровень музейнай работы ў рэспубліцы ў цэлым. Яна ў значнай ступені апырэдзіла свой час — няцяжка заўважыць, што сёння сетка дзяржаўных музеяў Рэспублікі Беларусь будзеца менавіта па прынцыпу, прапанаванаму В. Ю. Ластоўскім: цэнтральныя (сёння нацыянальныя) — акруговыя (сёння абласныя) — раённыя музеі. У той жа час праект Ластоўскага выклікаў шэраг пытанняў, на якія, відаць, сам аўтар не меў дакладнага адказу. Напрыклад, крыніцы фінансавання акруговых і раённых музеяў, іх памяшканні, забеспячэнне кваліфікаванымі кадрамі.

Напрыканцы свайго праекта Ластоўскі прапанаваў кіраўніцтву Наркамасветы правесці ў другой палове 1928 г. музейны з'езд, на якім адкрыта і галосна абмеркаваць усе пытанні музейнага будаўніцтва ў БССР.

Праект рэарганізацыі музейнай сеткі БССР, напісаны В. Ю. Ластоўскім, так і застаўся на паперы. Не сабраўся ў 1928 г. і першы беларускі музейны з'езд. Тлумачылася гэта, галоўным чынам, недахопам грошай — падобныя

маштабныя мерапрыемствы вымагалі велізарных выдаткаў, якія БССР у той час проста не магла дазволіць.

У жніўні 1928 г. на калегіі Наркамасветы быў зацверджаны новы статут беларускіх дзяржаўных музеяў. Згодна з ім былія аддзяленні Беларускага дзяржаўнага музея зноў выдзяляліся ў самастойныя гаспадарчыя адзінкі з уласным бюджэтам. У сувязі з гэтым ім былі дадзены наступныя назвы: Мінскаму — «Беларускі Дзяржаўны Культурна-Гістарычны Музей»; Віцебскаму — «Беларускі Дзяржаўны Культурна-Гістарычны Музей»; Магілёўскаму — «Беларускі Дзяржаўны Акруговы Краязнаўчы музей»; Гомельскаму — «Беларускі Дзяржаўны Мастацка-Культурны музей». У 1930-я гг. было праведзена яшчэ некалькі рэарганізацый музейнай справы ў БССР. Усе яны былі распрацаваны ў чыноўніцкіх кабінетах, прадыктаваны надзеённымі ідэалагічнымі альбо эканамічнымі патрэбамі і не спрыялі культурнаму развіццю рэспублікі.

ЛІТАРАТУРА

1. НАРБ. Ф. 42, воп. 1, спр. 1935.